

местной власти на политику районной прессы / Л. Н. Кислая // Известия Уральского гос. ун-та. - 2008. - № 60. - Вып. 24 [Электронный ресурс]. - Режим доступа : <http://proceedings.usu.ru>; Исмаил-заде Э. Наша оппозиционная газета больше всех подвержена цензуре / Эльдар Исмаил-заде // Законодательство и практика СМИ. - 1997. - Вып. 1 (6). Апрель [Электронный ресурс]. - Режим доступа : <http://www.medialaw.ru/publications>.

7. Костилова С. О. Друковані засоби масової комунікації України / С. О. Костилова. - К. : нац. техн. ун-т "Київський політехнічний інститут", 2001. - С. 123-124.

8. Засідання Верховної ради від 20 вересня 1991 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступа : <http://www.rada.gov.ua/zakon>.

9. Відомості Верховної Ради України : Про ЗМІ: ухвала ВР від 9 жовтня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1991. - № 50. - 706 с.

10. Скачко В. До демонтажу союзу - будьте готові! / В. Скачко // Голос України. - 1991. - 10 жовтня. - С. 2.

11. Укринформ. Встреча с редакторами // Рабочая газета. - 1991. - 6 жовтня. - С. 2.

12. Аблицов В. "Чинить так, як вам підказує совість" / В. Аблицов // Схід. - 2009. - № 6 (97). - С. 58.

13. Обращение оргкомитета движения "Русские за независимость Украины" // Голос України. - 1991. - 23 жовтня. - С. 7.

14. Звернення ВР до народу України // Голос України. - 1991. - 24 жовтня. - С. 1.

15. Вірш, "І забудеться срамотня..." // Голос України. - 1991. - 29 жовтня. - С. 1.

16. Стасовский А. Не обмануться в надеждах / А. Стасовский // Красная звезда. - 1991. - 9 листопада. - С. 1.

17. Вакуленко Н. Гей, славяне / Н. Вакуленко // Правда. - 1991. - 30 листопада. - С. 2.

18. Украина: за день до выстраданной воли // Известия. - 1991. - 30 листопада. - С. 1.

19. Яхно О. Народ обрвал независимость Украины. Назавжди / О. Яхно // День. - 2008. - 1 грудня. - С. 3.

20. Інформація державного відділу виконавчої служби Львівської області. [Електронний ресурс]. - Режим доступа : http://www.vdvs.kambuzko.at.ua/news/progoloshennja_nezalezhnosti_ukrajni/2010-08-21-47.

V. Hajdamaka

THE INFLUENCE OF DOMESTIC DEVELOPMENTS IN UKRAINIAN STATEHOOD IN 90-S: PROCLAMATION OF INDEPENDENCE

This article covers the main aspects of the impact of Press for the development of Ukrainian statehood in the 90 years of the twentieth century in the following areas: a nationwide referendum to support the independence of the Act. The article may be useful for researchers, teachers and students engaged in historical, social, political and other studies.

Key words: press, media, statehood, referendum.

© В. Гайдамака

Надійшла до редакції 26.11.2010

УДК 947.089(477); 94(367)

ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ УРСР В УКРАЇНСЬКО-БОЛГАРСЬКИХ ОСВІТЯНСЬКИХ ЗВ'ЯЗКАХ

ГАЛИНА ДОКАШЕНКО,

доктор історичних наук, професор кафедри вітчизняної та зарубіжної історії

Горлівського педагогічного інституту іноземних мов

У статті проаналізовані основні напрямки роботи громадських організацій УРСР (професійних спілок, комсомолу, товариств дружби) щодо їх участі в українсько-болгарських взаємовідносинах, зокрема в галузі освіти, у соціалістичну добу. З'ясовано основні уроки та наслідки цих взаємовідносин, окреслено перспективи освітянських контактів на сучасному етапі.

Ключові слова: партійне керівництво, професійні спілки, комсомол, товариства дружби, шкільні колективи, педагогічна інтелігенція.

Постановка проблеми. Однією з визначальних рис сучасного суспільного поступу виступають освіта та знання, які людина поповнює та вдосконалює практично все життя. Освіта закономірно стала сферою найак-

тивнішого співробітництва, обміну досвідом, вироблення спільних рішень, юридично закріпленого у відомій освітянам Болонській декларації. Однак освітянські взаємовідносини виникли не сьогодні, а історичний

№ 7 (107) листопад-грудень 2010 р.

досвід їх реалізації вимагає від фахівців усебічного аналізу, щоб уникнути помилок минулого та використати позитив. Період соціалістичного розвитку надає широкі можливості дослідникам проаналізувати особливості розвитку освіти в період тоталітарної держави, окреслити напрямки освітянського співробітництва тощо.

Освітянські зв'язки України та Болгарії мають глибоке коріння, починаючи з епохи середньовіччя, коли болгари, прагнучи зберегти свою національну самодієвність в умовах османського панування, здобували освіту в Російській імперії, особливо в її південних містах - Одесі, Харкові, Києві та ін. Історичні традиції продовжено й у повоєнний період, коли СРСР, а в його складі й УРСР, та Народна Республіка Болгарія активно будували "світле майбутнє". Політична система обох країн мала багато спільних рис, й одна з них - партійне керівництво масовими громадськими організаціями - молодіжними, професійними та ін., через які активно проводилася відповідна партійна установка.

Дослідження та публікації з проблеми. Історіографія проблеми достатньо різноманітна, оскільки вона знаходиться на перехресті кількох історичних, політологічних, педагогічних та соціологічних аспектів. Так, питаннями міжнародних зв'язків політичних партій і громадських організацій та їх роллю в політичній системі соціалістичного суспільства займалися фахівці вітчизняної історії та політології. Серед них виділяється колективна праця "Нариси історії професійних спілок України", у якій практично в кожному з дев'яти розділів певна увага приділяється характеристиці форм та напрямків міжнародної діяльності профспілок України [1].

Значну увагу дослідженню українсько-болгарських зв'язків приділили радянські історики, у тому числі й в Україні, звичайно ж із позицій марксистсько-ленінської методології. Однак накопичений та вивчений ними фактичний матеріал можливо використовувати й сьогодні. Так, на роботі відомих українських славістів І. М. Мельнікової, П. С. Соханя, М. В. Знаменської посилаються й сучасні дослідники [2]. Найбільш значний пласт представляють роботи вчених-педагогів. У цілому в сучасних роботах переважає аналіз історії та сьогодення освітньої сфери окремо Болгарії й окремо України, питання ж освітянських контактів прагнуть не порушувати [3].

Певний внесок роблять і соціологи, розглядаючи проблеми ролі інтелігенції в суспільному житті, її впливу на прийняття урядових рішень, на поширення та розвиток міжнародного співробітництва [4].

Метою статті стало дослідження місця та ролі громадських організацій УРСР в українсько-болгарському освітянському співробітництві.

Аналіз наявної літератури дає можливість визначити основні завдання:

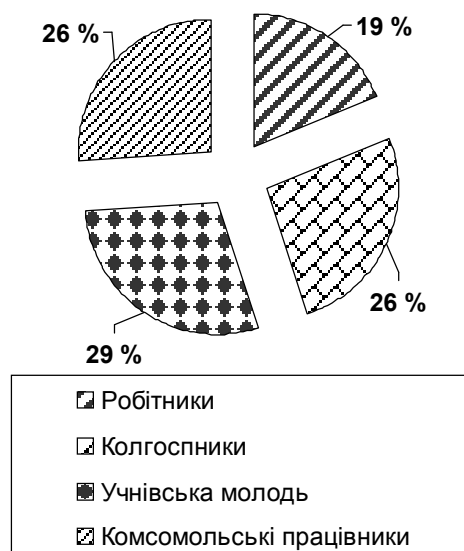
- охарактеризувати форми й напрямки культурного і зокрема освітянського співробітництва профспілкових, молодіжних та ін. громадських організацій;
- проаналізувати роль громадськості, перш за все, педагогічної, у розвитку міждержавних стосунків;
- визначити здобутки та втрати в розвитку українсько-болгарських взаємовідносин соціалістичного періоду;
- окреслити можливі напрямки співробітництва в освітянській сфері на сучасному етапі.

Джерельну основу роботи складають перш за все неопубліковані матеріали з архівів України: доповідні записки, звіти, листи тощо, які при всій парадності свого оформлення дають можливість зрозуміти і їх латентний зміст.

Виклад основного матеріалу. Важливою складовою суспільного життя соціалістичних країн виступали громадські організації, серед яких організацією культурних зв'язків найбільш активно займалися комсомол, профспілки, товариства культурних зв'язків тощо.

Комсомол як "бойовий резерв та помічник комуністичної партії" прагнув копіювати форми роботи партійного керівництва, заслуховуючи періодично інформації від обласних комітетів ЛКСМ і надаючи свої рекомендації й зауваження: у 1967 р. комсомольське керівництво визначило основні напрямки міжнародного виховання молоді - знайомство з життям братських країн, ознайомлення молоді зарубіжних країн із СРСР, обмін досвідом комсомольської роботи [5]. У 1969 р. ЦК ЛКСМУ направив спеціальні пропозиції щодо поширення та зміцнення дружніх зв'язків із організаціями спілок молоді соціалістичних країн, у яких окреслив основні форми роботи: обмін інформаційними матеріалами, листування, використання засобів масової інформації, проведення мітингів із приводу ювілейних дат цих народів, організація роботи Клубів міжнародної дружби, запрошення на ювілейні заходи до УРСР. Комсомол також підтримував і заохочував місцеві зв'язки, навіть розподіл путівок через бюро міжнародного молодіжного туризму "Супутник" проводився з урахуванням місцевих побратимських контактів [6]. Однією з поширених форм, притаманних саме для молоді, був обмін студентськими будівельними загонами: у 1967 р. - два загони із НРБ, у 1969 р. - п'ять загонів, у 1970 р. - три загони тощо [7]. ЦК ЛКСМУ, як і ЦК КПУ, затверджує список об'єктів для демонстрації іноземним молодіжним організаціям. Станом на початок 1982 р. в початок списку значилося 5326 об'єктів, із них до сфери освіти належало 1108, що складає 18,8 % (211 дошкільних закладів, 174 школи, 234 заклади вищої та середньої спеціальної освіти, 160 піонерських таборів, 51 професійно-технічне училище, 278 палаців піонерів). Підрахунки свідчать про значення сфери освіти, яка займає майже п'яту частину всієї демонстраційної складової [8]. Як і старші товариші-комуністи, комсомольське керівництво також обов'язково вимагало звітів про перебування молодіжних делегацій у соціалістичних країнах [9]. Певні висновки можна зробити з аналізу складу молодих туристів з УРСР до НРБ, наприклад, у 1965 році, який представлено на діаграмі [10].

Діаграма 1. - Якісна структура молодіжного туризму до Народної Республіки Болгарії

Логічною виглядає чисельна більшість студентів та школярів як переважаючої категорії молодіжного населення, не викликає подиву значна кількість колгоспного комсомолу, оскільки в економіці НРБ переважало сільське господарство й контакти молоді цієї галузі також були традиційними. Звертає на себе увагу чисельність комсомольських працівників, яка практично дорівнює кількості колгоспників (321 комсомольський ватажок і 322 колгоспники). Така ситуація також характерна для тоталітарної держави, у якій предстанки апарату знаходяться у привілейованому становищі.

Серед громадських організацій найбільш масовою є професійні спілки, які також здійснювали міжнародну діяльність у різних напрямках, у тому числі в організації заходів суспільно-політичного характеру у зв'язку з ювілейними датами, обміні робітничими, профспілковими, спортивними та іншими делегаціями, направленням радянських туристів та прийомі іноземних туристів. Активно міжнародна діяльність профспілок почала розгортатися із середини 50-х років, що, на наш погляд, пов'язано з певною лібералізацією суспільно-політичного життя після смерті Й. Сталіна. За 1955-1960 рр. профспілкові організації республіки направили в соціалістичні країни 18503 туриста, із них 2815 осіб (15,2 %) - до НРБ [11]. З 1960 р. профспілки почали практикувати новий принцип комплектування туристичних груп, включаючи до їх складу працівників однієї або кількох споріднених галузей і розробляючи для неї спеціальний маршрут. Уже на початку 1961 р. перша група освітян виїхала до колег [12]. Стали практикувати безпосередні зв'язки між обласними спілками країн. Одним із піонерів виступила Одеська обласна професійна спілка освітян, організувавши в 1962 р. поїздку вчителів у складі 258 осіб до Болгарії, що перевищувало заплановану кількість. [13]. Останнє зауваження дуже важливе, оскільки воно означає наявність планових засад й у сфері туризму; наприклад, за даними 1978 р., до НРБ планували виїзд 26705 осіб, а фактично виїхало 27495 туристів [14]. Кандидати до туристичних груп обов'язково обговорювались у трудових колективах [15]. Так само, як і в комсомольській організації, профспілки вимагали обов'язкових звітів від керівників туристичних груп [16]. Аналогічно партійному керівництву профспілки періодично приймали постанови, проводили наради з поліпшення роботи обласних рад щодо організації міжнародного туризму [17]. Ураховуючи наявність у профспілок власних грошових коштів, їх часто використовували як джерело додаткового фінансування: так, документально підтверджуються витрати на обслуговування болгарської делегації освітян у Києві (грудень 1960 р.) у сумі 465 карбованців 55 копійок (протокол засідання президії республіканського комітету профспілки працівників освіти, вищої школи і наукових установ № 7 від 30.12.1960 р.) [18], заохочення працівників шляхом надання безкоштовних або пільгових путівок. Ця практика використовувалася із середини 50-х років ХХ ст., коли поставлено завдання "з метою надання членам профспілки можливості ознайомитися з життям, культурою й мистецтвом країн народної демократії, сформувати з числа кращих робітників шкіл республіки туристичні групи". При цьому обласні комітети надавали до республіканського детальний звіт про осіб, які отримали такі путівки [19].

Одним із головних недоліків в організації культурних зв'язків профспілками став формалізм, гонитва за кількісними показниками. Наприклад, у звітній документації про міжнародні зв'язки вимагалось подавати відомості про організації й колективи, що мають без-

посередні контакти, а графа "Кількість листування" розподілялася на показник відправлення й отримання. Уніфікуються оцінки щодо діяльності різних галузевих профспілок, наприклад, необхідність укладання угод про соціалістичне змагання, яке буде мати в цій сфері, на відміну від виробничих колективів, суто формальний характер, розповсюджується на організації освіти.

Серед громадських організацій різного спрямування існувало Українське товариство культурних зв'язків із зарубіжжям (із 1959 р. - Українське товариство дружби й культурних зв'язків із зарубіжними країнами), головним завданням якого саме й виступало налагодження міжнародних культурних зв'язків. З однією з перших країн такі зв'язки було встановлено з Болгарією - уже 3 серпня 1945 р. за підписом голови товариства направлено лист аналогічному товариству Болгарії з пропозицією встановлення найтісніших зв'язків "з братньою нам слов'янською країною" [20]. Перші кроки співробітництва включали такі форми - пересилка матеріалів, обмін літературою історичного та літературно-художнього змісту. Освітнянські матеріали вперше надано болгарській громадськості в 1947 р. - стаття К. Александрова "Шкільна освіта в СРСР", яка надрукована в журналі "Болгаро-радянська дружба" в Софії [21]. З 1959 р. періодично за дорученням Міністерства освіти УРСР товариство пересилає підручники для середньої школи (у першому списку 18 найменувань підручників та методичних посібників) [22]. Із середини 50-х рр. ХХ ст. постійно до НРБ направляють періодичні видання УРСР - "Радянська освіта", "Дошкільне виховання", "Література в школі", пізніше "Українська мова в школі" [23].

Значним напрямком роботи була допомога товариства в організації в Болгарії процесу позашкільного вивчення російської мови, яке проходило в різних формах - надання навчальної й методичної літератури, організація фотовиставок та агітаційних дошок, підготовка вчителів, підтримка навчально-матеріальної бази курсів, яких у середині 1950-х рр. нараховувалося 6300 з кількістю учасників - 103475 осіб [24].

У 1958 р. у структурі товариства заснували Українське відділення товариства радянсько-болгарської дружби, серед його засновників були й освітяни. Так, до ініціативної групи ввійшла заслужений учитель УРСР З. С. Нечипорук, а серед 102 колективних засновників одинадцять представляли сферу освіти, у тому числі вісім шкільних колективів. Колективне членство стало основною формою участі в новоутвореному товаристві, на кінець 1958 р. їх було вже 411, із них установ освіти - 63, що складало 15,3 % загальної кількості (підрахунки автора за списком організацій - колективних членів) [25]. Перша шкільна секція товариства радянсько-болгарської дружби була створена наступного року в середній школі № 118 м. Одеси [26]. Незважаючи на тоталітарний характер взаємин держави й громадськості, остання об'єктивно виступала з позитивними ініціативами, у 1959 р. секція науки поставила питання про публікацію робіт болгарських учених у відповідних виданнях УРСР, щоб зв'язки мали дійсно взаємний характер [27].

Роботи українських учених на той час уже активно публікували за кордоном, але на кожний рік чітко визначали їх перелік. Так, у 1959 р., наприклад, було дано дозвіл на публікацію шести матеріалів освітньої тематики, з них три присвячені шкільній тематиці, три - проблемам вищої школи [28].

Основними формами роботи товариства поступово стали проведення вечорів, лекцій, бесід, зустрічей,

№ 7 (107) листопад-грудень 2010 р.

фотовиставок, робота з делегаціями й туристичними групами, обмін літературою й матеріалами, встановлення зв'язків між окремими організаціями, установами, колективами, регіонами та ін.; святкування ювілейних дат - звільнення Болгарії від османського панування, день Слов'янської писемності та культури, річниця Жовтневої революції, КПРС та БКП, пам'ятних дат, пов'язаних із боротьбою проти фашизму, урочистих дат із життя видатних болгарських діячів тощо. Так, наприклад у 1959 р. святкували звільнення від османського панування, день Слов'янської культури, день соціалістичної революції в СРСР та Болгарії, 40-річчя заснування БКП, відзначали десяти роковини смерті Г. Дімітрова, 50-річчя поета М.Вапцарова; провели Дні болгарської культури в СРСР (9 - 18 вересня) та Дні радянської культури в НРБ (9 - 18 листопада). Наступного року з приводу різних ювілейних дат в Україні проведено близько ста різних заходів. Подібна ситуація спостерігається і протягом подальшого періоду [29].

Навесні 1962 р. запроваджується нова форма роботи товариства - проведення в Болгарії днів радянської педагогіки. До першого свята з України до Болгарії направлено 7 найменувань педагогічної літератури, серед яких матеріали з питань загальної освіти, шкільної перебудови, бібліотечка вчителя тощо [30]. Ці матеріали було надіслано на запит аналогічного болгарського товариства, яке надало список із 24 тем щодо організації виховної роботи в радянській школі (12 тем) та політехнізації освіти (7 тем), тобто з найбільш актуальних проблем для тогочасного періоду в розвитку болгарської освіти [31]. Цей захід, на наш погляд, свідчить про посилення спеціалізації в роботі товариств. Ще одним свідченням прагнення громадськості до поглиблення зв'язків стали створення й робота спеціальної педагогічної секції товариства, до завдань якої входив відбір літератури, рекомендація статей до друку в болгарській пресі, організація обміну спеціалізованими

групами, налагодження безпосередніх зв'язків між науковими, шкільними, дитячими колективами. Секція щорічно звітувала перед правлінням про виконану роботу [32]. У 1960-х рр. з'явилася ще одна форма - вивчення в Україні болгарської мови - у 1961-1962 роках отримано 200 примірників навчальної літератури, у 1964 році - 250 примірників [33]. У Болгарії українську мову не вивчали, принаймні дані про це в архіві відсутні, стосовно ж російської мови, то вона була обов'язковим для вивчення предметом у болгарській школі.

У наступне десятиріччя робота товариства, як свідчать матеріали звітів, усе більше зводиться до кількісних показників, суттєво нових форм не з'являється. Для прикладу ми використали звіт товариства за 1970 - 1973 рр., у якому повідомляється про надання болгарським колегам 6 тисяч примірників політичної та художньої літератури, 50 копій кінострічок, 40 фотовиставок та фотопідборок, 4 виставки народного мистецтва та 4 виставки дитячих малюнків. Далі у звіті подається детальна інформація про кількість різних заходів по кожній області: Полтавська - 135 вечорів, 200 лекцій, 600 бесід про Болгарію, Кіровоградська - 15 мітингів, 48 урочистих зборів, 100 вечорів, 1300 лекцій тощо. На завершення інформація про туристичний обмін - 6 туристичних груп, 15 потягів дружби. Серед висновків - пропозиція ввести в практику нагородження Почесною грамотою та знаком "Активіст товариства", активізувати роботу з болгарськими студентами в Україні, більше допомоги надавати місцевим організаціям товариства та ширше узагальнювати їх позитивний досвід [34]. За такою ж схемою складено, наприклад, звіт за 1976 рік та наступні роки, додаються лише цитати з листів від болгарських членів товариства [35]. За цими звітами складено графік, на якому представлено кількісний склад членів Українського відділення товариства радянсько-болгарської дружби [36].

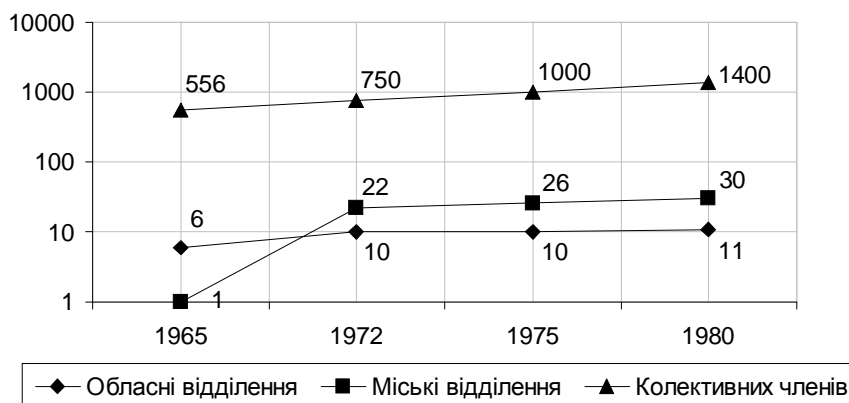

Рис. 1. Кількісний склад Українського відділення товариства радянсько-болгарської дружби за 1965-1980 рр.

Дані графіка демонструють зростання всіх показників (обласні, міські, колективні члени) і найбільш швидкі темпи, характерні для колективного членства - за 15 років воно зростає майже втричі. Навіть урахувавши похибки використаних архівних матеріалів, можемо говорити про значну роль громадськості взагалі й педагогічної зокрема в розвитку співробітництва.

Висновки

Аналіз архівних матеріалів, опублікованих документів та праць дає можливість говорити про активне залучення до організації освітянських зв'язків значної кількості учнів, учителів, учених, тобто про масо-

вий характер освітянських взаємовідносин соціалістичної доби. Однак були присутні як позитивні характеристики, так і негативні. До перших, на наш погляд, можна віднести прагнення більшості учнівської молоді познайомитися з однолітками сусідніх країн, розширити свої знання з історії, культури цих країн. На позитивну оцінку заслуговує роль педагогічної інтелігенції в розвитку міждержавних стосунків, у збереженні та поширенні національних досягнень, використанні кращого іноземного досвіду.

Однак надмірна централізація та плановість, зайва ідеологізація та формалізм звужували можливості живого та плідного спілкування й виступали гальмів-

ним фактором його розвитку. Серед реальних і перспективних аспектів для дослідження сучасної ситуації звертаємо увагу на використання громадських організацій в об'єднанні зусиль щодо вирішення загальноцивілізаційних проблем освітнього характеру, таких як безперервна освіта, створення єдиного освітнього простору, гуманізація освіти та ін.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Грачев Г. Н. Ленинские принципы пролетарского интернационализма - основа отношений ВЛКСМ и ДКСМ в ходе построения развитого социализма в Болгарии (1961 - 1967 гг.): автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. ист. наук: спец. 07.00.01 "История КПСС" / Г. Н. Грачев. - Воронеж, 1973. - 26 с.; Дизанова М. И. Развитие общественной активности молодежи Народной Республики Болгарии в период строительства развитого социалистического общества: автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. ист. наук: спец. 07.00.01 "История КПСС" / М. И. Дизанова. - К., 1975. - 25 с.; Дизанова М. И. Дружба радянської і болгарської молоді - соціалістичний інтернаціоналізм в дії / М. И. Дизанова. - К.: Знання, 1984. - 16 с.; Интернациональное сотрудничество КПСС и БКП: история и современность / [под общ. ред. А. Г. Егорова]. - М.: Политиздат, 1985. - 416 с.; Нариси історії професійних спілок України / [гол. ред. О. М. Стоян]. - К.: ФПУ, 2002. - 732 с.
2. Культурное сотрудничество славянских стран на современном этапе / [Мельникова И. Н., Кулинич И. М., Калениченко П. М. и др.]. - К.: Наук. думка, 1978. - 33 с.; Сотрудничество общественных организаций стран социализма / [Мельникова И. Н., Бридкий П. П., Виднянский С. В. и др.]. - К.: Наук. думка, 1983. - 270 с.; Сохань П. С. Социалистический интернационализм в действии: Украинская ССР в советско-болгарском научно-техническом и культурном сотрудничестве 1945 - 1965 гг. / П. С. Сохань. - К.: Наук. думка, 1969. - 328 с.
3. Клімова Г. Г. Освіта і цивілізація / Г. Г. Клімова. - Харків: Право, 1996. - 128 с.; Методология и методы социально-педагогического исследования / [Харченко С. Я., Кратинев Н. С., Чиж А. Н., Кратинова В. А.]. - Луганськ: Альма-матер, 2001. - 216 с.; Джурицкий А. Н. История педагогики / А. Н. Джурицкий - М.: Владос, 1999. - 432 с.; Очерки истории школы и педагогической мысли народов СССР (1941 - 1961) / [под ред. Ф. Г. Паначина, М. Н. Колмаковой, З. И. Равкина]. - М.: Педагогика, 1988. - 272 с.; Атанасов Ж. История на българското образование (лекционен курс) / Жечо Атанасов. - София: Изд-во СУ, 1984. - 386 с.; Георгиева С. История на българското образование / Соня Георгиева. - Русе, 2004. - 160 с.; Колев Й. История на българското образование / Йордан Колев. - Благоевград: Унив. изд-во "Неофит Рилски", 2002. - 134 с.; Колев Й. История на педагогиката и българското образование / Й. Колев, В. Атанасова, Н. Витанова. - Шумен: ДПН, 2005. - 350 с.; История на педагогиката и българското образование / [Марин Люлюшев, Елена Сачкова, Невена Филипова и др.]. - София: Беда Словена - ЖР, 1998. - 416 с.; Обща и българската история на образованието и история на училищните и някои предучилищни теории на възпитанието и образованието / [Пламен Радев, Виолетта Атанасова, Йордан Колев и др.]. - Пловдив: Университетско изд-во, 2003. - 302 с.
4. Амелин В. Н. Социология политики / В. Н. Амелин. - М.: Наука, 1992; Современные теории элиты. - М.: Наука, 1985; Касьянов Г. Незгодні: українська інтелігенція в русі опору 1960 - 1980-х рр. / Г. Касьянов. - К., 1995; Димитров Г. България в орбите на модернизацията / Г. Димитров. - София: Изд-во "Климент Охридски", 1995. - 272 с.; Димитров Г. М. Присъда срещу комунизма 1949 - 1972 / Г. М. Димитров. - София: Изд-во "Цанко Церковки", 1991. - 288 с.
5. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі - ЦДАГО). - Ф. 7. - Оп. 20. - Од. зб. 289. - Арк. 53.
6. Там само. - Од. зб. 389. - Арк. 1-10.
7. Там само. - Од. зб. 258. - Арк. 6; Од. зб. 490. - Арк. 1, 6-7, 41, 50-57; Од. зб. 714. - Арк. 40.
8. Там само. - Од. зб. 2765. - Арк. 22.
9. Там само. - 1967 р. - Од. зб. 287; 1968 р. - Од. зб. 390; 1970 р. - Од. зб. 750; 1972 р. - Од. зб. 1076; 1979 р. - Од. зб. 2277; 1980 р. - Од. зб. 2523; 1982 р. - Од. зб. 3010.
10. ЦДАГО. - Ф. 7. - Оп. 20. - Од. зб. 61. - Арк. 59-61.
11. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі - ЦДАВО). - Ф. 2605. - Оп. 8. - Од. зб. 2758. - Арк. 1.
12. Там само. - Арк. 4.
13. Там само. - Од. зб. 3567. - Арк. 3.
14. Там само. - Оп. 9. - Од. зб. 177. - Арк. 14.
15. Там само. - Од. зб. 636. - Арк. 5.
16. Там само. - Оп. 8. - Од. зб. 4375, 5129, 5608, 6357; Оп. 9. - Од. зб. 183, 1491.
17. Там само. - Оп. 8. - Од. зб. 2758. - Арк. 15 (1960); Од. зб. 3561. - Арк. 8-10 (1962); Од. зб. 4735. - Арк. 71-74 (1965); Од. зб. 5608. - Арк. 1 (1967); Од. зб. 7653. - Арк. 32-34 (1970); Од. зб. 9492. - Арк. 2-3 (1974); Од. зб. 9803. - Арк. 1-3 (1975); Оп. 9. - Од. зб. 177. - Арк. 2 (1978); Од. зб. 647. - Арк. 2-10 (1979); Од. зб. 1062. - Арк. 5 (1982).
18. Там само. - Ф. 5098. - Оп. 1. - Од. зб. 62. - Арк. 174.
19. Там само. - Ф. 5099. - Оп. 1. - Од. зб. 366. - Арк. 27; Од. зб. 390. - Арк. 87-88; Ф. 5098. - Оп. 1. - Од. зб. 504. - Арк. 1-3; Од. зб. 632. - Арк. 4-5.
20. Там само. - Ф. 5110. - Оп. 1. - Од. зб. 48. - Арк. 71.
21. Там само. - Од. зб. 178. - Арк. 72.
22. Там само. - Од. зб. 365. - Арк. 3.
23. Там само. - Од. зб. 782. - Арк. 18-19; Од. зб. 936. - Арк. 8.
24. Там само. - Од. зб. 936. - Арк. 192-201.
25. Там само. - Од. зб. 970. - Арк. 2-9, 37-53.
26. Там само. - Од. зб. 1128. - Арк. 2.
27. Там само. - Од. зб. 1152. - Арк. 1.
28. Там само. - Од. зб. 1254. - Арк. 1-154.
29. Там само. - Од. зб. 1293. - Арк. 9-19.
30. Там само. - Од. зб. 1567. - Арк. 15-16.
31. Там само. - Од. зб. 1545. - Арк. 28.
32. Там само. - Од. зб. 1878, 2134, 2219.
33. Там само. - Од. зб. 2313. - Арк. 33.
34. Там само. - Од. зб. 2757. - Арк. 25-47.
35. Там само. - Од. зб. 3045. - Арк. 1-17.
36. Там само. - Од. зб. 2301. - Арк. 15; Од. зб. 2659. - Арк. 22; Од. зб. 2858. - Арк. 32; Од. зб. 2951. - Арк. 25.

H. Dokashenko

PUBLIC ORGANIZATIONS OF THE UKRAINIAN SSR IN THE UKRAINIAN-BULGARIAN EDUCATION RELATIONS

In the article the main directions of work of public organizations of the Ukrainian SSR (trade unions, komsomol, societies of friendship) are analyzed in regard to their participation in the Ukrainian - Bulgarian relations, particularly in education, during the socialist period. The author found out the cardinal lessons and consequences of these mutual relations, outlined the perspectives of educational contacts at the present stage.

Key words: party leadership, trade unions, komsomol, societies of friendship, school community, pedagogical intelligentsia.

© Г. Докашенко

Надійшла до редакції 30.11.2010

№ 7 (107) листопад-грудень 2010 р.